European Union Neigborhood Policy and its effects on Global Security

Emre Erdemir, Marmara University

Abstract

The fifth enlargement of the European Union in 2004, covering Central and Eastern European countries, has led to changes in the borders of the European Union. Under this circumstance, the European Union has had to create new policies to ensure the security, prosperity and stability of the new neighboring countries and to develop relations with these neighboring countries. This necessity brought with it some difficulties. The European Union has sought to create new action plans and policy areas through partnership and cooperation agreements with the 16 countries to be examined in the work. In this context, while the new neighbors that the European Union is trying to make have basic values such as democracy, human rights and rule of law, it is to provide a partnership through the policy areas that these countries are creating. This partnership and cooperation environment is important not only for the security of the Black Sea region but also for the future of the European continent. The study will examine how regional security can be provided in the context of European Union Neighborhood Policy and how this regional security can be transformed into a global one.

Keywords: European Union, Neighborhood Politics, European Security, Global Security, European Values

Özet

Avrupa Birliği'nin 2004 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan beşinci genişlemesi, Avrupa Birliği'nin sınırlarının değişmesine neden olmuştur. Bu durumun etkisiyle Avrupa Birliği, yeni komşuları olan ülkelerin güvenliğini, refahını ve istikrarını sağlamak, bu komşu ülkelerle ilişkilerini geliştirmek için yeni politikalar oluşturmak zorunda kalmıştır. Bu zorunluluk, beraberinde bazı zorlukları da getirmiştir.

Avrupa Birliği, çalışmada incelenecek 16 ülke ile yaptığı ortaklık ve işbirliği antlaşmaları yoluyla yeni eylem planları ve politika alanları oluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin yapmaya çalıştığı yeni komşularını demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel değerlere sahip bir hale getirirken, bu ülkelerle oluşturduğu politika alanları aracılığıyla bir ortaklık sağlamaktır. Bu ortaklık ve işbirliği ortamı, Karadeniz bölgesinin güvenliği yanında Avrupa kıtasının geleceği açısından da önem taşımaktadır.

Çalışmada, Avrupa Birliği Komşuluk Politikaları özelinde bölgesel güvenliğinin sağlanması ve bu bölgesel güvenliğin küresel bir hale nasıl getirilebileceği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Komşuluk Politikaları, Avrupa Güvenliği, Küresel Güvenlik, Avrupa Değerleri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Giriş

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılması sonrasında, iki kutuplu yapının sona ermesi, uluslararası sistemde ve ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcını simgeliyordu. Bu başlangıç; başta ulus devletler olmak üzere uluslararası yapılar için de değişiklikleri ve dönüşümleri beraberinde getirmekteydi. Bu değişim ve dönüşüm içerisinde Avrupa Birliği (AB), '*sui generis'* yapısı itibariyle Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel bir aktör olmak arzusunu gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydı. Bu amacın gerçekleşmesi için AB, başta güvenlik olmak üzere siyasi, ekonomik, kültürel alanlarda yeni politikalar oluşturmak zorundaydı. Bu politikalar, Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasıyla (1992) birlikte Birlik haline gelen supranasyonel yapının, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmasını işaret etmiştir. Böylece Birlik, eski SSCB ülkelerini *'normatif'* gücüyle dönüştürürek, Avrupa sisteminin içerisine almak istemiştir. Bu istek, 1990'lı yılların başında Ortaklık Antlaşmaları'yla resmi olarak başlayarak, 2004 yılında 10 Merkez ve Doğu Avrupa ülkesinin Birlik'e katılımıyla sonuçlanmıştır.[1] 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla Birlik'in dış sınırları daha da genişlemiştir. Günümüzde Hırvatistan'ın (2013) katılımıyla 28 üyeli bir yapı haline gelen Birlik'in dış sınırları; Karadeniz, Kafkaslar ve Kuzey Afrika'ya kadar uzanmış durumdadır.

Birlik'in küresel aktör olma hedefine uygun olan 2004 ve 2007 genişlemeleri, bir takım olumsuz sonuçlara ve gelişmelere de yol açmıştır. Birlik'in yukarıda belirtilen dış sınırları, yeni komşularının olmasını sağlamış, bu yeni komşuların istikrarsız ve sorunlu coğrafyalarda olması ise Birlik'in yeni komşularıyla ilişkilerini yeni politika araçlarıyla kurmasını zorunlu kılmıştır. Bu politika araçlarından olan Avrupa Komşuluk Politikası (European Neighbourhood Policy) ise ortaya çıktığı 2003 yılından günümüze kadar AB'nin başta genişleme olmak üzere bir çok politikasını etkilemiştir. Avrupa Komşuluk Politikası'nın hem Birlik açısından hem de bu politikaya dahil edilen 16 devlet[2] açısından yeni bir ortaklık ilişkisi olduğu açıktır. Çalışmanın diğer bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecek olan Avrupa Komşuluk Politikası'nın tam üyelik perspektifinden ve Birlik'in diğer oluşturduğu inisiyatiflerden farkı, Birlik'in kendi içindeki yaptığı bir özeleştiri olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirmenin somut göstergesi olarak, 2004 genişlemesinin arifesinde Avrupa Komşuluk Politikası'nın oluşturulmasıdır.[3] Bu oluşum süreci, Birlik içerisinde '*Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliklerinde acele edildiği'* söyleminin dile getirildiği bir döneme denk gelmesi açısından önemlidir.

Avrupa Komşuluk Politikası, ilan edidiği tarihten günümüze kadar geçen 10 yılı aşkın süreç içerisinde, Avrupa ve dünya politikasında yaşanan değişimler nedeniyle revize edilmiştir.[4] Bu revize etme süreci, çalışmanın güncelliğinin sağlanması bakımından değerli olmaktadır. Bu çalışma, Avrupa Komşuluk Politikası'nın değerlendirilmesiyle başta Avrupa politikasını incelerken, diğer yandan dış sınırları Karadeniz, Kafkasya ve Ortadoğu coğrafyasına dayanan Birlik'in bu yeni komşularıyla ilişkilerinin irdelenmesi açısından da önem taşımaktadır. Bu ilişkilerin değerlendirilmesi, Birlik'in Avrupa Komşuluk Politikası'na dahil olmayan Rusya Federasyonu ve Türkiye gibi stratejik öneme sahip devletlerle ilişkilerinin de dolaylı yoldan incelenmesini zorunlu kılacaktır.

---

[1] Emine Akçadağ Alagöz, ''Avrupa Komşuluk Politikası'', Erişim 28.11.2016, http://www.bilgesam.org/incele/800/-avrupa-komsuluk-politikasi/#.WDvxmvmLTIU.

[2] Azerbaycan, Belarus, Cezayir, Ermenistan, Fas, Filistin Ulusal Yönetimi, Gürcistan, İsrail, Libya, Lübnan, Mısır, Moldova, Suriye, Tunus, Ukrayna ve Ürdün.

[3] Yeliz Şahin, ''AB'NİN Dış Politika Gündemindeki En Önemli Konu Komşuluk Bölgesi'', İKV Değerlendirme Raporu 117, (Mart2015), 4, Erişim 28.11.2016.

[4] A.g.e, Erişim 28.11.2016.

Avrupa Komşuluk Politikasının Tarihsel Süreci

Avrupa Komşuluk Politikası'nı, 2003 yılında Birlik tarafından açıklanmasından günümüze kadar gelen süreç içerisinde 3 dönem içerisinde incelemek gerekir: Bu dönemler; 2003-2011 dönemi, 2011-2015 dönemi ve 2015'ten günümüze kadar gelen dönem olarak sınıflandırılır. Bu dönemleri sınıflandırma ihtiyacı; Avrupa Komşuluk Politikası'nın hedeflerine ulaşılmasını engelleyen sorunların ortaya çıkması üzerine, politikanın dünya konjoktürüne uygun olarak revize edilmesi ihtiyacıdır.[5] Bu ihtiyaç, Birlik'in Avrupa Komşuluk Politikası üzerine yeni perspektifler geliştirmesini gerektirmiştir. Revize edilen Avrupa Komşuluk Politikası'nın anlaşılması için 2003 yılından başlayarak, politikanın tarihsel süreci açıklanmaya çalışılacaktır.

2003-2011 Dönemi

AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, 23-24 Mart 2000 tarihinde Lizbon'da toplandıkları Milenyum Çağı'nın ilk toplantısında, Birlik'in geleceği adına önemli kararlara varmışlardır. Bu kararlardan birisi de Birlik'in bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratma amacı ve bu amaca ulaşmak adına politikalar oluşturmasıdır. Bu politika geliştirme süreci; Birlik'in dış sınırlarını kontrol altına almasıyla güvenliğini, yasa dışı göç, insan kaçakçılığını ve uyuşturucu ticaretini önlemek ile adaleti ifade etmekteydi. Sonuç olarak, güvenlik ve adaleti sağlayacak bir Birlik, özgürlüğü de sağlayacaktı.[6] AB'yi özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratmaya iten nedenler ise Soğuk Savaş sonrası eski SSCB coğrafyalarının istikrarsızlıkları ile 2004 genişleme süreciyle birlikte dış sınırları genişleyecek olan Birlik'in yeni komşu olacağı coğrafyalarla oluşturacağı ilişkiler için kullanacağı politik araçların uygulamaya geçirilmesidir.

Avrupa Komşuluk Politikası, yukarıda açıklanmaya çalışılan gelişmelerin sonucu olarak, Mart 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından ''*Daha Geniş Avrupa-Komşuluk: Güney ve Doğu Komşularıyla İlişkiler İçin Yeni Bir Çerçeve''* başlıklı iletişim belgesi olarak temelleri atılmıştır.[7] 3 Nisan 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu Dış İlişkilerden Sorumlu Üyesi Benito Ferrero-Waldner tarafından Avrupa Komşuluk Politikası'yla ilgili yapılan çalışmalar açıklanmış ve 12 Mayıs 2004 tarihli *''Avrupa Komşuluk Politikası Strateji Belgesi''* ile politikanın uygulama yöntemleri yayımlanmıştır.[8] Avrupa Komşuluk Politikası'nın temel amacı; beşinci genişleme dalgasının ardından (2004), AB'nin genişleme politikasının dışında tuttuğu yeni komşularıyla ilişkilerinin derinleştirilmesi ve yeni komşular arasındaki bağlantının güçlendirilmesidir.[9] Yine, Avrupa Komisyonu'nun 2003 yılında Avrupa Komşuluk Politikası'nın temellerini attığı iletişim belgesinde, politikanın odak noktaları ve hedefleri belirtilmiştir:

- *Ortak değerler ve çıkarlar çerçevesinde siyasi işbirliğini geliştirerek özgürlük ve demokrasinin yayılmasını sağlamak;*
- *Ekonomik bütünleşme ve ekonomik reform süreçlerini destekleme yoluyla komşu ülkelerde refah düzeyinin arttırılmasına katkıda bulunmak;*

[5] A.g.e., Erişim 29.11.2016.
[6] Hakan Samur, ''Avrupa Komşuluk Politikası ve Amaçları'', Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8:27, (2009 Kış), 4, (29.11.2016).
[7] Senem Aydın Düzgit, ''Bölüm 2'', Avrupa Birliği'ne Giriş: Tarih, Kurumlar ve Politikalar, der., Ayhan Kaya, Yaprak Gürsoy ve Özge Onursal Beşgül (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 51.
[8] Emine Akçadağ Açıkgöz, a.g.m.
[9] Senem Aydın Düzgit, a.g.e., s.51.

• *Avrupa Güvenlik Stratejisi'yle de paralel olarak, komşu ülkelerde kalkınma, çevre, silahsızlanma ve terörizm konularında ortak çalışmalar yürüterek, istikrar ve güvenliğin arttırılmasını sağlamaktır.*[10]

Yukarıda açıklanan Avrupa Komşuluk Politikası'nın amaçları, odak noktaları ve hedefleri doğrultusunda Birlik, hem kendi iç katmanına (Birlik kurumları ve üye devletler), hem de dış katmanına (dış sınırlar, Avrupalılık kavramı vb.) önemli mesajlar vermektedir. AB, dış katmanına şu mesajı vermektedir: AB'nin çevresinde dost ve istikrarlı ülkelerden oluşacak bir kuşak yaratmaktadır. Bu kuşağın oluşturulmasıyla Lİzbon Stratejisi (2000) ile amaçlanan hedeflere ulaşılacaktır. Birlik, iç katmanına ve aynı zamanda Avrupa Komşuluk Politikası'na dahil ettiği devletlere (16 devlet) de şu mesajı vermektedir: Avrupa Komşuluk Politikası'na dahil olacak ülkelerle, Birlik'e katılım perspektifi olmadan bir ilişki yürütülecektir. Bu ilişki de Ortaklık Antlaşması imzalanarak Eylem Planları oluşturulacaktır. Bu Eylem Planları'nda başarılı olan ülkelerin, Birlik ile ilişkilerin daha ileri ortaklık modellerine devam edebileceği ifade edilmiştir.[11] Birlik'in *'tam üyelik perspektifi olmadan ilişki'* söyleminin daha net ifadesini 2004 yılında Avrupa Birliği'nin Genişlemeden Sorumlu Komiseri Günter Verheugen ifade etmiştir: *"Buna rağmen şunu çok açık söylüyorum: Avrupa Komşuluk Politikası üyelik konusundan farklı. Şu anda hiçbir üyelik şansı olmayan devletlere yönelik."* [12]

Avrupa Komşuluk Politikası'nın yukarıda belirtilen özellikleri, Birlik'in 2004 genişlemesiyle geldiği dış sınırların bir yansımasını oluşturmuştur. Birlik, bu devletlerin hiçbir zaman üyelik perspektifi içerisinde olamayacağı iyi bilmektedir, ancak Birlik'in normatif ve yumuşak güç söyleminin oluşması ile küresel bir aktör haline gelmesi için Avrupa Komşuluk Politikası çok önemli bir rol oynayacaktır. Yine tarihsel sürece bakıldığında, Avrupa Komşuluk Politikası ülkelerinden bazılarıyla 1995 yılında başlatılan Barcelona Süreci'yle ilişkilerinin başlamış olduğu da açıktır. Bu anlamda Birlik, Soğuk Savaş sonrası çevresinde istikrarlı ve dost ittifaklar kurmak için politikalar geliştirmiştir.

Avrupa Komşuluk Politikası'nın kapsamında olan ülkelerle bakıldığında, Ukrayna'nın durumunu dikkat çekmektedir. Ukrayna, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa sisteminin içerisine girmek için ülkede reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reform süreçleri Ukrayna'nın tam üyelik perspektifi hedefine ulaşması konusunda önemli adımlar olmuştur. Ancak Avrupa Komşuluk Politikası'nın içerisinde olan Ukrayna için bu durum, hayalkırıklığına neden olmuştur. Politikanın açıklandığı dönemlerde bu hayalkırıklığı Ukrayna tarafında şöyle ifade edilmiştir: "Yeni Komşuluk Politikası'yla Ukrayna'nın Arap ülkeleri ya da İsrail gibi ülkelerle aynı kefeye konulmasından biraz hayal kırıklığına uğradık. Bunların hiçbiri Avrupa Birliği'ne girmek isteyen ülkeler değil ki. Ukrayna ise bağımsızlık elde ettiğinden beri yakınlaşma politikası izliyor. Üstelik, Avrupa Birliği'ne üye olmak istediğimizi de hiç gizlemedik."[13] Ukrayna'nın dışında, Avrupa Komşuluk Politikası'nın kapsamında olmayan Türkiye ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerin durumunu da değerlendirmek gerekir. Türkiye için 1999 Helsinki Zirvesi'yle aday ülke statüsünde olduğu için Avrupa Komşuluk Politikası'na alınmadığı ifade edilmiştir.[14] Yine Rusya Federasyonu için de 2003 tarihli strateji belgesinde,

[10] Commission of the European Communities, ''Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours'', Communication From the Commission to the Council and the Europan Parliament, COM (2003), 104 final, 11.3.2003, 12, Erişim 29.11.2016.

[11] İlter Türkmen, ''Avrupa Komşuluk Politikası'', Erişim 29.11.2016, http://www.hurriyet.com.tr/avrupa-komsuluk-politikasi-229411.

[12] ''AB'nin Yeni Yaklaşımı: Komşuluk Politikası'', Erişim 29.11.2016, http://dw.com/p/Ab7I.

[13] 'AB'nin Yeni Yaklaşımı: Komşuluk Politikası'', a.g.e.

[14] Commission of the European Communities, a.g.m., s.4.

Birlik ile Rusya Federasyonu arasındaki stratejik işbirliği nedeniyle Avrupa Komşuluk Politikası'na dahil edilmediği ifade edilmiştir.[15]

2011-2015 Dönemi

Avrupa Komşuluk Politikası'nın revize edilmesi gerekitiği görüşü, hem Birlik içerisinde, hem de politikaya dahil olan ülkeler tarafından da ifade edilmekteydi. Avrupa Komşuluk Politikası, oluşturulan Eylem Planları ve 2007 yılında hayata geçirilen Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (AKOA) (European Neighbourhood and Partnership Instrument-ENPI) önemli atılımlar yapmasına rağmen (2007-2013 bütçesi için 12 milyar euroluk bir bütçe ayrılmıştı) devletlerle ile Birlik arasındaki ilişki somut adımlar göstermememiştir.[16] Özellikle 2008 yılında yaşanan Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı, 2010 yılından itibaren Kuzey Afrika'da başlayan Arap Baharı, Ukrayna'nın Rusya Federasyonu ile yaşadığı gaz krizleri, Birlik'in Avrupa Komşuluk Politikası'nda konjoktüre uygun değşiklikler yapmasına neden olmuştur.

Mayıs 2011 tarihinde AB'nin Dışişleri ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilcisi Catherine Asthon ve Avrupa Komisyonu'nun Genişleme ve Komşuluk Politikasından Sorumlu Üyesi Stefan Füle, *''Birliğin komşularıyla olan ilişkilerini güçlendirmek yolundaki kararlılığını teyit eden yeni ve iddialı bir Avrupa Komşuluk Politikası'nı (ENP) bugün itibariyle devreye soktuklarını''* ifade ettiler.[17] *''Yeni ve iddialı''* Avrupa Komşuluk Politikası, Avrupa Yatırım Bankası ile Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'ndan aktarılacak ek 1.2 milyar Euro ile devletlerin kullanımına sağlanacaktır. Bu fon aktarımının, Eylem Planlarını gerçekleştirmekte istekli olan devletlere katkısının fazla olacağı da belirtilmiştir.[18] Revize edilen Avrupa Komşuluk Politikası, aşağıdaki ilkeler doğrultusunda uygulamaya geçecektir:

- "Derin demokrasiye" doğru ilerlemeyi desteklemek
- **Sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemek**
- **ENP içinde etkin bölgesel ortaklıklar kurmak**[19]

Yukarıda ifade edilen ilkelerin 2003 tarihli Avrupa Komisyonu'nun iletişim stratejisiyle karşılaştırılarak incelenmesi, iki belge arasındaki değişimin saptanmasına katkı sağlayacaktır. 2003 belgesinde 'demokrasi' vurgusu, Avrupa değerlerine bağlılık olarak ifade edilmiştir. Ancak 2011 belgesinde, 'derin demokrasi' kavramına vurgu yapılarak, Avrupa Komşuluk Politikası'na dahil olan ülkelerde demokrasinin uygulanma biçimi arasındaki farklılık ifade edilmek istenmiştir. Örnek vermek gerekirse; Ukrayna ile Libya, Tunus, Cezayir ve Suriye gibi ülkelerdeki demokrasi anlayışı ve seçim süreçlerinin farklı olması nedeniyle Birlik, 2011 belgesinde devletlerin hepsine birlikte değil, ayrı ayrı değerlenme sürecine girmiştir. ("one size fits all" kuralının terkedilmesi) (More for more kuralı) Yine, 2003 belgesinde yeni bölgesel ortaklıkların değil, 1995 Barcelona Süreci gibi varolan ortaklıkların etkin hale getirilmesi için ifade edilmiştir. Ancak 2003 sonrası dünya politikasında yaşanan gelişmeler, Birlik'in yeni tamamlayıcı ve güçlendirici ortaklıklara girmesini zorunlu kılmıştır.[20]

---

[15] A.g.e., s.4-5.

[16] Senem Aydın Düzgit, a.g.e., s.53.

[17] ''Yeni ve iddialı bir Avrupa Komşuluk Politikası'', Erişim 29.11.2016, http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/eeas-haberleri/eeas-single-view/article/yeni-ve-iddiali-bir-avrupa-komsuluk-politikasi.html.

[18] ''Yeni ve iddialı bir Avrupa Komşuluk Politikası'', a.g.m.

[19] 'Yeni ve iddialı bir Avrupa Komşuluk Politikası'', a.g.m.

[20] Senem Aydın Düzgit, a.g.e., s.54.

Bu ortaklıklar, 2011 belgesinde isimleri ifade edilmiş Karadeniz Sinerjisi *(Black Sea Synergy),* Doğu Ortaklığı *(Eastern Partnership),* Akdeniz Birliği'dir. *(Union for the Mediterranean)**

2015'ten Günümüze

Avrupa Komşuluk Politikası'nın 2003 yılında açıklandığı zamanki hedeflerini gerçekleştirmekte zorlandığı, Birlik'in küresel bir aktör olma görüntüsünden uzaklaştığı düşüncesi her kesim tarafından kabul edilen bir olgu haline gelmiştir. Euro Krizi, dış politikada tek ses olamama, Birleşik Krallık'ın Birlik'ten ayrılma düşüncesi gibi gelişmeler, Birliğin pek çok politikada olduğu gibi Avrupa Komşuluk Politikası'nda da yeniden şekillendirmeye yapmasına neden olmuştur.[21] Bu şekillendirme ihtiyacı, 2014 yılının sonuna doğru göreve başlayan Juncker Komisyonu'nun en önemli görevleri arasına girmiştir. Bu doğrultuda, Yüksek Temsilci Mogherini ve Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakerelerinden Sorumlu Komisyon Üyesi Hahn, 4 Mart 2015 tarihinde, AB'nin Avrupa Komşuluk Politikası'nın geleceği konusunda bir istişare süreci başlatıldığını duyurdular. Bu duyurunun içeriğinde; Avrupa Komşuluk Politikası'nın geleceğinin tüm paydaşların istişaresi sonucunda bir tebliğle ilan edileceği ve bu tebliğin de Avrupa Komşuluk Politikası'nın temel ilkelerinin, kapsamının ve kullandığı araçların gözden geçirilmesi olarak görüleceği belirtilmiştir.[22] Açıklanan Yeni Avrupa Komşuluk Politikası'nda Avrupa Komisyonu, 74 soru ve 10 sayfalık bir metin hazırlamış ve dört öncelikli konu belirlemiştir. Bu dört öncelik aşağıda incelenecektir:

Farklılaştırma (Differentiation): Gözden geçirme sürecinde, ENP kapsamında Komşuluk Bölgesindeki tüm ülkelere uyan ve "one size fits all" olarak tabir edilen genel yaklaşımın terk edilerek, yerine gerek AB'nin gerekse ENP kapsamındaki her ülkenin münferit beklentilerini ve çıkarlarını temel alan farklı yaklaşımların geliştirilmesi hedefleniyor. Burada söz edilen doğudaki komşular ile güneydeki komşular arasında bir ayrımın ötesinde, her iki bölgedeki ülkeler arasında da ayrıma gidilmesi. Böylece, komşuluk bölgesindeki ülkelerin AB ile spesifik özellikleri ve beklentilerini yeterli düzeyde karşılayan işbirliği modelini geliştirmeleri mümkün olabilecek. Bunların yanında komşu ülkelerdeki bazı zorlukların ele alınmasında, AB'nin komşularının komşularıyla ilişkilerini geliştirmesi önem taşıyor. Bu kapsamda, ENP'nin coğrafi kapsamının da gözden geçirme sürecinde ele alınması söz konusu.

Sahiplenme (Ownership): AB'nin politikalarının Komşuluk Bölgesindeki ülkeler tarafından dışarıdan dayatma şeklinde algılanmasının önüne geçilmesi ve Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki ülkeler tarafından sahiplenilmesine gözden geçirme sürecinde önem veriliyor. Bunun sağlanmasında, AB ile komşu ülkeler arasındaki ilişkilerin eşitler arasındaki ortaklığa dayandırılması gerektiğinin altı önemle çiziliyor. Gözden geçirilen Avrupa Komşuluk Politikası söz konusu ülkelerdeki ilgili paydaşların ve önemli aktörlerin deneyim ve görüşlerini yansıtması, ortak sahiplenme duygusunu artıracak etkenlerden biri. Avrupa Komşuluk Politikası'nın belirli bir süre içerisinde gözle görünür çıktılar ve somut kazanımlar ortaya koyabilmesi de söz konusu ülkelerde kamuoyunun desteğinin sağlanmasında büyük önem taşıyor.

*Karadeniz Sinerjisi (Şubat 2008) Moldova, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Türkiye.

Doğu Ortaklığı (Mayıs 2009) Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova, Ukrayna

Akdeniz Birliği/Akdeniz İçin Birlik (Temmuz 2008) 28 AB üye ülkesi + 16 tane AB'ye komşu ülkeden oluşur.

[21] Yeliz Şahin, a.g.m.,s.3.

[22] Avrupa Komisyonu, "Joint Consultation Paper- Towards a new European Neighbourhood Policy", JOIN(2015) 6, Erişim 29.11.2016, http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/consultation/consultation.pdf.

Odaklanma (Focus): Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki her ülke ile geniş yelpazede birçok farklı sektörel alanda işbirliği yapılmasına yönelik mevcut model yerine, her ülkenin kendi kapasitesine ve beklentilerine uygun ilişki modelinin geliştirilmesi ve odaklanılan alanların bu doğrultuda belirlenmesi de Avrupa Komşuluk Politikası'nın gözden geçirilmesi sürecinde öne çıkıyor. Bu kapsamda, gerekli irade ve kapasiteye sahip olan ve AB ile derin bir işbirliği geliştirmek isteyen ülkelerle Ortaklık Anlaşması ve derin ve kapsamlı serbest ticaret alanını (STA) öngören anlaşmaların yapılması, gerekli kapasiteye sahip olmayan veya AB ile derin bir işbirliği geliştirmeyi düşünmeyen ülkelerle daha dar kapsamda ve çıkarların en fazla kesiştiği alanlarda işbirliği modeli geliştirilmesi öngörülüyor. Bilindiği gibi, Ukrayna, Gürcistan ve Moldova başta olmak üzere bazı komşu ülkeler, AB ile siyasi ortaklık ve ekonomik bütünleşme de dahil olmak üzere mümkün olan en derin işbirliği modelini geliştirme; hatta AB üyeliği talebinde bulunurken, Belarus gibi diğer bazıları ise AB'ye mesafeli yaklaşıyor.

Esneklik (Flexibility): AB'nin değişen koşullara etkili bir şekilde cevap verebilmesi için ise elindeki araçların çeşitlendirilmesi doğrultusunda yeni Komşuluk Politikası'nda öncelik verilecek konulardan biri, esneklik olacak.[23]

Sonuç

Avrupa Birliği için Soğuk Savaş'ın sona ermesi (Berlin Duvarı'nın ve SSCB'nin yıkılışıyla birlikte değerlendirildiğinde) tarihsel süreç içerisinde bir dönüm noktası olmuştur. Topluluktan Birlik'e doğru evrilen bir supranasyonel yapı olarak hem kendi içinde hem de dış dünyayla ilişkilerinde yeni paradigmalar belirlemeye başlamıştır. Bu süreç içerisinde iç katmanda antlaşmalarla (Maastricht, Amsterdam, Nice) başarmış olan Birlik, genişleme dışında başka ortaklık ilişkilerine yön vererek küresel aktör olma hedefi için politikalar oluşturmuştur. Bu politikalar içerisinde Avrupa Komşuluk Politikası, hem kapsadığı devletlerin sayısı hem de bu devletlerin coğrafyaların büyüklüğü nedeniyle Birlik için önemli gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmeler içerisinde politikalar revize edilmek suretiyle konjoktüre uyum sağlatılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak; Avrupa Komşuluk Politikası, günümüze kadar gelen süreç değerlendirildiğinde, başarılı bir girişim olmamıştır. Birlik hem kendi içinde yaşadığı sorunlara, hem de uluslararası krizlerin önlenmesi ve çözülmesindeki gösteremediği iradeyi, Avrupa Komşuluk Politikası için de göstememiştir. Bu irade eksikliğinin nedenleri başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, AB'ye üye devletlerin verimsizlikleri başat factor olmaktadır. Üye devletlerin AB'ye bakış açıları değişmediği sürece, Avrupa Komşuluk Politikası başta olmak üzere Birlik'in oluşturduğu diğer politikalarda da başarılı şansı mümkün değildir.

[23] Yeliz Şahin, a.g.m., s.5-6.